

YAŞAMI SÜRDÜRMEDE VE İNTİHARI ÖNLEMEDE DİNDARLIK İLE İLGİLİ DEĞİŞKENLERİN ROLÜ

THE ROLE OF RELIGIOUS VARIABLES IN REASONS FOR LIVING AND SUICIDE PREVENTION

Özlem GÜLER AYDIN*

Öz

Bu çalışmada yaşamı sürdürme ve intiharı önlemede dindarlık ile ilgili bazı değişkenlerin rolünün ne olduğunun araştırılması amaçlanmıştır. Dindarlıkla ilgili bazı değişkenlerin yaşamı sürdürme ve intiharı önleme konusundaki rolünün anlaşılabilmesi amacı ile yaşları 18 ile 68 arasında değişen (Ort.:34; S:12,23) toplam 799 kişiye (444 kadın, 354 erkek) Bilgi Formu, Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri (Kısa form), Tanrı Algısı Ölçeği, Dini Başa Çıkma Tarzları Envanteri, Stresle Başa Çıkma Tarzları Envanteri ve Beck Depresyon Envanteri uygulanmıştır. Veriler analiz edildiğinde, olumlu dini/manevi algıların yaşamı sürdürme nedenlerini; düşük dindarlığın ise intihar olasılığını yordama gücü olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın verileri ışığında; olumlu dini/manevi algıların insanları yaşama bağlayan sebeplerle ilişkili olduğu, kimi insanlar için intiharı önlemede etkin bir faktör olabileceği ve daha düşük düzeyde dindarlığın intihar olasılığında bir risk faktörü olarak ele alınabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşamı Sürdürme Nedenleri, İntihar Olasılığı, Dindarlık, Tanrı Algısı.

Abstract

The aim of this study is to investigate the role of some religious variables in reasons for living and suicide prevention. The sample was 799 volunteers (444 female, 354 male) ranged ages 18-68 (Mean: 34; S: 12.23). Socio-demographic form, Reasons for Living Inventory, Beck Depression Inventory, God Image Scale, Brief RCOPE, and The Ways of Coping Questionnaire were used. At the result of this study, there are positive relations between reasons for living and positive God image, positive religious coping and some variables related to religiosity spirituality. Moreover some positive religious/spiritual perceptions predict the reasons for living; on the other hand lower perceived religiosity is a predictive variable for suicide probability. In the light of these findings, it is understood that positive spiritual perceptions are significantly relation with reasons for living and that positive spiritual perceptions may be effective factors to prevent somebody from committing suicide.

Keywords: Reasons for Living, Suicide probability, Religiosity, God Image.

GİRİŞ

Yurt dışında intiharı maneviyat ve dindarlık ile ilişkisi konusunda çok sayıda çalışma mevcutken (örn. Dervic ve ark., 2004; Greening ve Stoppelbein, 2002; Walker ve Bishop, 2005), ülkemizde bu konuda yapılmış çalışmalar ne yazık ki yok denecek kadar azdır (örn. Ağılıkaya, 2008; Çirhinlioğlu ve Ok, 2010; İnce, 2007). İlgili yazında dini/manevi inancın, kişiyi intihardan koruyan önemli bir değişken olduğundan (Dervic ve ark., 2004; Greening ve Stoppelbein, 2002) ve inançsız olmanın intihar açısından önemli bir risk faktörü olduğundan (Dervic ve ark., 2004) bahsedilmektedir. İntihar yazınında önde gelen isimlerden biri olan Durkheim için de din, bireyi intihardan koruyan önemli bir yapıdır (Arkun, 1978:134). Dinler çoğunlukla kişinin yaşamına kendi isteğiyle son vermesine olumsuz bakar ve kişiyi intihar davranışından men eder. İntiharı büyük günah kabul eden dinler, inanan bireyi bu davranıştan alıkoyan önemli bir unsur olabilmektedir.

Linehan ve arkadaşları (1983), kişiyi intihara iten sebeplerden ziyade onları yaşama bağlayan sebepler üzerinde odaklanmış ve intihar etmeyen bireylerin özelliklerinin neler olduğunun belirlenmesi gerektiğini ve insanları yaşama bağlayan, yaşamlarını sürdürmelerini sağlayan etkenlerin de intihar davranışını önlemede, en az intihar etme nedenlerinin bilinmesi kadar önemli olduğunu vurgulamışlardır. Depresif hastalarda ve kritik dönemlerde, fazla sayıda yaşamı sürdürme nedenine sahip olmanın intihar düşüncelerinin oluşmasını önlediği düşünülmektedir (Batıgün, 2004; Batıgün ve Şahin, 2003). Yapılan çalışmalarda (Batıgün, 2005; Bender 2000; Cole, 1989; Langhinrichsen-Rohling, 1998; Linehan ve ark., 1983; Pinto ve ark., 1998; Şahin, Batıgün ve Şahin, 1998) yaşamı sürdürme nedenlerinin intihar olasılığı ile güçlü bir ters yönlü ilişki gösterdiği ortaya konmuştur. Çoğunlukla intihar düşüncesine eşlik eden umutsuzluk da yaşamı sürdürme nedenleri ile ters yönde ilişki göstermiştir (Linehan ve ark., 1983; Pompili ve ark., 2007).

* Psikolog Dr., (Bu makale, tarafımızdan hazırlanan " Yaşamı Sürdürmede Dini İnançın Rolü" isimli doktora tezinin bir bölümüdür.)

Linehan ve arkadaşları (1983) tarafından geliştirilen Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri'nin bir boyutu da intihardan alıkoyan dini/ahlaki engellerdir. Yapılan çalışmalar, dini/ahlaki engellerin hem intihar girişimi (Dervic ve ark., 2004; Ersoy, 2008; Howell, 2002; Innamorati ve ark., 2006; Linehan ve ark., 1983; Malone ve ark., 2000; Pinto, Whisman ve Conwell, 1998) hem de intihar düşüncesi (Choi, 2007; Dobrov ve Thorell, 2004; Lamis, 2006; Linehan ve ark., 1983; Westefeld, Scheel ve Maples, 1998) ile ters yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Malone ve arkadaşlarının (2000) yaptıkları çalışmada, intihar girişimi olmayan depresif hastaların, intihar girişimi olan depresif hastalardan daha çok dini/ahlaki engel belirttikleri görülmüştür. İntihar girişimlerinde daha düşük ölümcüllük taşıyan yöntemleri kullananların, daha ölümcül yöntemleri seçenlerden anlamlı olarak daha yüksek puan aldıkları tek yaşamı sürdürme nedeni "dini/ahlaki engeller" olmuştur. İntiharı yordamada yaşamı sürdürme nedenlerinden sadece dini/ahlaki engeller boyutunun anlamlı bir yordayıcı olduğu da bulunmuştur (Malone ve ark., 2000). Choi (2007) yaptığı çalışmada, dini/ahlaki engeller boyutu ile intihar riski, depresyon ve umutsuzluk arasında negatif yönde ilişki bulmuştur. İntihar riski olmayan grubun dini/ahlaki engeller puan ortalaması da, daha fazla intihar riski olan gruptan yüksek bulunmuş ve dini/ahlaki engeller faktörünün intiharı yordayıcısı olduğu görülmüştür.

Hayata dair basit inançları olan insanlar için yaşamın daha değerli ve tat verici olduğu söylenebilir (Beaver, 1972). Maneviyatın, tüm kişisel inançlar içinde insanın iç dünyasında ve kişiye özel cereyan eden en derin yapı olduğu söylenebilir. Stack'a (1983) göre dini inançlar, kişiye bir anlam duygusu ve yaşama amacı verebilir. Bu etkisi ile de kişileri intihardan koruyup yaşama daha sıkı bağlayabileceği düşünülebilir. Dini bağlılığı yüksek olan insanların bağlılığı olmayan ya da daha az bağlı olanlara nazaran daha düşük intihar riskine sahip olduğu (Hilton, Fellingham ve Lyon, 2002) ifade edilmektedir. Literatürde manevi ya da dini inançlar ile intihar arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu gösteren başka çalışmalar da mevcuttur (Anglin ve ark., 2005; Hilton ve ark., 2002; King ve ark., 1996; Lizardi ve ark., 2007; Stack ve Wasserman, 1992; Walker ve Bishop, 2005; Zarghami ve ark., 2008). Tüm bu çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar, manevi ya da dinin intihardan koruyucu bir özelliği olduğunu düşündürmektedir. Yine de dini/manevi yapılar ile intihar arasındaki ilişkinin kültürden kültüre değişiklik göstermesi beklenebilir. Örneğin Amerikalı ve Çinli iki grubun karşılaştırıldığı bir çalışmada (Zhang ve Jin, 1996) Amerikalı örnekleme daha yüksek dindarlık ile düşük intihar riski arasında ilişki gözlenirken Çinli örnekleme bu ilişkinin tam tersi gözlenmiştir.

Literatürde, intiharda çeşitli risk faktörlerinden bahsedilmektedir. Umutsuzluk, üzüntü, çökkünlük ve isteksizlik gibi duygulanım düzeyindeki depresif belirtilerin intiharda görülme olasılığının çok yüksek olduğu üzerinde durulmuştur (Kaplan ve Sadock, 1996:16). Zorlayıcı ve beklenmedik yaşam olayları da stresle başa çıkmada etkisiz kalan insanları umutsuzluk, depresyon ve intihar düşüncesine sürükleyebilmektedir. Aynı zamanda aşırı stres altında iken problem çözme becerileri zayıf olan kişilerin intihar olasılığının arttığı bildirilmektedir (Batıgün ve Şahin, 2003; Eskin, Akoğlu ve Uygur, 2006; Schotte ve Clum, 1982). Literatüre bakıldığında, zor zamanlarda kişilerin stresle başa çıkmalarında, manevi ya da dini yardımcı olup olmayacağı konusunda da çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Pek çok çalışmada insanların zor ve beklenmedik yaşam olayları karşısında sıkıntılarını azaltmak için dine ya da maneviyata yöneldiği gösterilmiştir (Koenig, George ve Siegler, 1988; Koenig ve ark., 1992; Leaman, 2009; Schuster ve ark., 2001). Maneviyatın, zor yaşam durumlarında psikolojik bütünleşmeye yardımcı olan bir anlam ve amaç duygusu sağladığını, ayrıca iyimser ve umut dolu bir dünya görüşüne yükselttiğini savunan Koenig (2009) incelediği araştırmalarda, fiziksel ve psikiyatrik rahatsızlığı olanların dini başa çıkmayı normal gruba oranla daha fazla kullandıklarını görmüştür. Yine Koenig'e göre dini inançlar, acıları kabullenmeyi kolaylaştıran kutsal anlatımlar (kıssalar, hikayeler) ile kişilere rol modeller sağlamaktadır. İnsanlara olaylar üzerinde dolaylı bir kontrol duygusu vermekte, bu da kişisel kontrol ihtiyacında bir azalma sağlamaktadır. Dini inançlar hem insani hem de ilahi olan bir destek birliği sağlayarak yalıtım ve yalnızlığın azalmasına yardımcı olmaktadır (Koenig, 2009). Her türlü dini/manevi inancın kişiye yardımcı olup olmayacağı kuşkusuz tartışmaya açık bir konudur. Bu nedenle Pargament ve arkadaşları (1998) dini başa çıkmayı olumlu ve olumsuz tarzlar olarak ikiye ayırmıştır. Sorunları manevi gelişim için bir fırsat olarak görme, sorunun çözümü için Tanrı ile birlikte hareket etme gibi yaklaşımlar olumlu; sorunları Tanrı'nın verdiği bir ceza, günahların kefareti ya da şeytanın sebep olduğu bir durum olarak görme gibi yaklaşımlar da olumsuz dini başa çıkma tarzlarına (manevi çatışma) örnek olarak verilebilir (Pargament ve ark., 1998; Pirutinsky ve ark., 2011). Araştırmalar depresyon ile olumlu dini başa çıkma arasında ters yönde (Carleton ve ark., 2008; Koenig ve ark., 1992), olumsuz dini başa çıkma arasında pozitif yönde (Exline, Yali ve Sanderson, 2000; Vandecreek ve ark., 2004; Sherman ve ark., 2009) ilişki olduğunu göstermiştir. Olumsuz dini başa çıkma tarzı ile intihar riski arasında da pozitif bir ilişkiden bahsedilmektedir (Exline, Yali ve Sanderson, 2000).

İnsanları yaşama bağlayan sebepler, onları yaşamlarından vazgeçmeye iten sebepler kadar önemlidir. Son yıllarda intihar ile ilgili araştırmalarda da bu önemli bileşen üzerinden hareket edildiği gibi (Batıgün ve Şahin, 2003; Batıgün, 2005, Ersoy, 2008) mevcut çalışmada da insanları intihardan koruyan ve yaşama bağlayan sebepler önemli görülmüş, dindarlıkla ilgili değişkenlerin yaşamı sürdürmede ve intiharı önlemede nasıl bir rol oynayabildiği merak edilmiştir. Bu çalışmanın temel hipotezi, olumlu dini/manevi algıların daha fazla yaşamı sürdürme nedeni ve daha düşük intihar olasılığı ile ilişkili olduğu ve dindarlıkla ilgili bir takım değişkenlerin intihar olasılığını yordayıcı gücü olduğudur. Mevcut makale bir doktora tezinin özeti olmakla birlikte sayfa sınırlaması nedeniyle tüm bulguları içermemektedir.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın örneklemini 18-68 yaş arasında 444 kadın (%55,6), 354 erkek (%44,3) toplam 799 kişiden oluşmuştur. Bir kişi cinsiyetini belirtmemiştir. Örneklem yaş ortalaması 34,55'tir (S:12,23). Örneklem %29'u 18-25 yaş, %37'si 26-39 yaş ve %34'ü 40-68 yaş arasındadır. %37'si lise ve altı, %63'ü lisans ve üstü eğitim düzeyindedir (Ort. 4,46,S:,84). Ayrıca, örneklemin %48'i bekar, %52'si evlidir. Örneklem %58'i orta ve altı ekonomik düzeydeyken %42'si ortanın üstündedir (Ort. 3,39,S:,64). Algılanan inanç düzeylerine göre bakıldığında Tanrı'ya inanma düzeylerini belirtirken örneklemin %74'ü "kesinlikle inanıyorum", %23'ü "inanıyorum", %1,4'ü "şüphelerim var" ve %1,3'ü "inanmıyorum" seçeneğini işaretlemiştir (Ort. 3,70,S:,55). 2 kişi bu soruyu boş bırakmıştır. Dindarlık düzeylerini belirlerken ise örneklemin %10,6'sı kendisini çok dindar, %61,7'si dindar, %21,3'ü biraz dindar ve %6,3'ü hiç dindar olmadığı şeklinde tanımlamıştır (Ort. 2,76,S:,72). 10 kişi bu soruya yanıt vermemiştir.

Veri Toplama Araçları

Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Bu form ile bireylerin çeşitli sosyo-demografik bilgilerinin elde edilmesi amaçlanmıştır. Yaş, cinsiyet, medeni durum, ekonomik durum, eğitim düzeyi, annenin eğitim düzeyi, yaşam olayları, algılanan dindarlık düzeyi, Tanrı inancı düzeyi, sıkıntılı zamanlarda dua etme sıklığı (Soru: Sıkıntılı zamanlarınızda ne sıklıkta dua edersiniz? 1-Hiç/5-Her zaman) ve duanın algılanan etkisini (Soru: Dua etmek, hissettiğiniz sıkıntıyı ne derece azaltır? 1-Sıkıntım hiç azalmaz/5-Sıkıntım tamamen geçer) sorgulayan sorulardan oluşmaktadır. Dua ile ilgili sorulara verilen yanıtların dağılımına bakıldığında, sıkıntılı zamanlarda örneklemin %49'unun her zaman, %35'inin çoğunlukla, %12'sinin bazen, %3'ünün çok nadiren duaya yöneldiği ve %1'inin hiçbir zaman duaya yönelmedikleri görülmektedir (Ort.4,27, S:,85). Ayrıca, duanın sıkıntıyı hafifletip hafifletmediği konusunda örneklemin %16'sı her zaman, %52'si çoğunlukla, %23'ü biraz azalttığını ve %9'u pek ya da hiç azaltmadığını bildirmektedir (Ort.3,73, S:,88).

Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Bireylerin Tanrı'ya yönelik atıflarını belirlemek üzere Ö. Güler (2007b) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 22 maddeden oluşmaktadır ve seçenekler beşli Likert tipi olarak hazırlanmıştır. 536 yetişkin örneklem üzerinde yapılan güvenilirlik analizinde TA'nın Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı $\alpha = ,83$ bulunmuştur. Ölçek "Olumlu Tanrı Algısı (seven/ sevgi yönelimli)" ve "Olumsuz Tanrı Algısı (cezalandıran/ korku yönelimli)" olmak üzere iki ana faktörden oluşmaktadır. "O'nu düşündüğümde içimden gelen tek duygu sevgi, O'nun beni her durumda koruduğunu biliyorum." maddeleri olumlu, "O'nun bana karşı çok acımasız olduğunu düşünüyorum; O, yaptıklarım için beni cezalandırıyor." maddeleri de olumsuz Tanrı algısına örnek olarak gösterilebilir. Mevcut çalışmadaki örneklem üzerinden söz konusu Tanrı Algısı Ölçeği'nin Cronbach Alpha katsayıları, toplam ölçek için .83, olumlu Tanrı algısı alt ölçeği için .91 ve olumsuz Tanrı algısı alt ölçeği için .62 olarak bulunmuştur.

Beck Depresyon Envanteri (BDE): Özgün adı Beck Depression Inventory olan, Beck ve arkadaşları (1979) tarafından geliştirilen ölçek, Hisli (1988) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek 0-3 arasında puanlanan 21 maddeden oluşmaktadır. En yüksek puan 63 tür. Yüksek puanlar depresyon düzeyinin ya da şiddetinin arttığını gösterir. Yapılan güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarında ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı .80 olarak bulunmuştur (Hisli, 1988; 1989). Mevcut çalışmadaki örneklem üzerinden ise söz konusu BDE'nin Cronbach Alpha katsayısı .84 olarak bulunmuştur.

İntihar Olasılığı: Araştırmada bir değişken olarak kullanılmak üzere intihar olasılığı puanlarını hesaplamak için BDE'nin intihar düşüncesi (9.madde), umutsuzluk (2.madde) ve ilgi kaybı/yalnızlık (12.madde) ile ilgili maddelerinden alınan puanlar toplanmıştır. Bilindiği gibi literatürde intiharda rol oynayan önemli değişkenlerin umutsuzluk ve diğerlerine karşı ilgi kaybı/ yalnızlık olduğundan bahsedilmektedir (Batıgün, 2005; Beck ve ark., 1985; Sayar, Öztürk ve Acar, 2000).

Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri (YSNE): İnsanları yaşama bağlayan, hayatlarını sürdürmelerini sağlayan nedenleri belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiş olan bu ölçek, Linehan ve arkadaşlarının (1983) 'Reasons for Living Inventory' adlı 48 maddelik kendini değerlendirme türü ölçeğinden yararlanılarak Durak, Yasak ve Şahin (1993) tarafından kültürümüze uyarlanmıştır. Önceleri 70

madde olan ölçek kısaltma çalışmaları sonucunda 28 maddeye indirilmiştir. Söz konusu çalışma bulgularına göre ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .88 dir. Ölçeğin İntihar Olasılığı Ölçeği ile korelasyonu -.31 ($p < .001$) dir. Kısa form, hayata bağlılık, ölüm korkusu ve dini/ahlaki engeller olmak üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır. Yapılan ayırt edici fonksiyon analizi sonuçlarına göre, ölçeğin normal ve depresif grupları doğru ayırt etme oranı % 72.7; intihar grubu ve depresif grubu ayırt etme oranı % 72.2; intihar grubu ve normal grubu ayırt etme oranı ise % 61.1 olarak bulunmuştur (Şahin ve Batıgün, 2000). Mevcut çalışmada ölçeğin güvenilirlik katsayısı $\alpha = .91$ olarak bulunmuştur.

Dini Başa Çıkma Tarzları Envanteri (DBTE): Pargament ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen Dini Başa Çıkma Tarzları Ölçeği'nin (Religious Coping Scale-RCOPE) kısa formunun Türk kültürüne uyarlanması Ekşi (2001) tarafından yapılmıştır. Ölçek, olumlu dini başa çıkma (ODBT) ve olumsuz dini başa çıkma (OZDBT) olmak üzere iki faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin güvenilirliği $\alpha = .69$ olarak hesaplanmıştır. Faktörler için güvenilirlik katsayıları ODBT için 0,64, OZDBT için =,63' tür. Mevcut çalışmadaki örneklem üzerinden söz konusu Dini Başa Çıkma Ölçeği'nin Cronbach Alpha katsayıları ise DBTE için .78, ODBT için .85 ve OZDBT için .66 olarak bulunmuştur.

Stresle Başa Çıkma Tarzları Envanteri (SBTE): Orijinali Lazarus ve Folkman tarafından geliştirilmiş bir ölçektir. 66 maddeden oluşan orijinal ölçek, Şahin ve Durak tarafından üniversite öğrencileri için uyarlanarak, 30 maddelik forma dönüştürülmüştür. Araştırmacılar, üç farklı örneklem kullanarak yaptıkları çalışmada başa çıkma yöntemlerinin iyimser yaklaşım, kendine güvenli yaklaşım ve sosyal desteğe başvurma yaklaşımından oluşan "Etkili" ve çaresiz yaklaşım ve boyun eğici yaklaşımdan oluşan "Etkisiz" yaklaşımlar şeklinde ikiye ayrılabilirdiği sonucuna varmışlardır (Şahin ve Durak, 1995). Mevcut çalışmadaki örneklem üzerinden söz konusu Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği'nin Cronbach Alpha katsayıları, toplam ölçek için .73, etkili yaklaşımlar alt ölçeği için .80 ve etkisiz yaklaşımlar alt ölçeği için .77 olarak bulunmuştur.

İşlem

Araştırmada kullanılan ölçekler, ilk sayfada sosyo-demografik bilgi formu, en sonda Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri (YSNE) olacak şekilde ve sıra etkisini kontrol üzere diğer ölçeklerin yerleri değiştirilerek 24 ayrı ölçek bataryası halinde hazırlanmıştır. Literatürde, Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri'nin güdüleyici ve insanlara yaşamlarının olumlu yönlerini göstermesiyle intihardan koruyucu bir etkiye sahip olabilecek olumlu bir tarafı olduğu belirtildiğinden (Range ve Knott, 1997) ölçek bataryalarındaki son ölçek YSNE olmuştur.

Araştırmada kullanılan ölçme araçları Mart- Temmuz 2010 tarihleri arasında uygulanmıştır. Araştırmanın hipotezlerini sınamak için veri toplama araçlarından elde edilen veriler SPSS 15.0 istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Yaşamı sürdürme nedenleri ve intihar olasılığını yordayan değişkenleri belirlemek için aşamalı (stepwise) regresyon analizi uygulanmıştır. Değişkenler arası ilişkileri belirlemek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR

İnsanları yaşama bağlayan sebepleri yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla, regresyon denkleminde YSNE bağımlı değişken olarak alınmıştır. Bağımsız değişkenler olarak regresyon denkleminde ilk adımda demografik değişkenlerden yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, ikinci aşamada medeni durum, ekonomik durum ve annenin eğitim düzeyi, üçüncü aşamada yaşam olayları toplam puanı, dördüncü aşamada BDE toplam puanı, beşinci aşamada SBTE'nin iki alt boyutu (etkili ve etkisiz başa çıkma tarzları), altıncı aşamada DBTE'nin iki alt ölçeği (olumlu ve olumsuz dini başa çıkma), yedinci aşamada Tanrı Algısı Ölçeği'nin iki boyutu (olumlu Tanrı algısı ve olumsuz Tanrı algısı) sekizinci aşamada inanç değişkenleri (Tanrı inancı, algılanan dindarlık düzeyleri) bir arada ve son adımda dua ile ilgili değişkenler (duaya yönelme ve duanın algılanan etkisi) ayrı bloklar halinde alınmıştır (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Yaşamı Sürdürme Nedenlerini Yordayan Değişkenleri Belirlemek İçin Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi

	R	R ²	F	B	β	t	p
Demografik Değişkenler							
Cinsiyet	,143	,020	15,361**	5,153	,129	3,968**	,000
Medeni Durum	,163	,027	10,058**	,975	,025	,749	,454
BDE							
	,277	,077	20,323**	-,403	,147	4,218**	,000
SBTE							
Etkili Yaklaşım	,391	,153	33,067**	,645	,213	6,029**	,000
DBÇ							
Olumlu dini başa çıkma	,486	,236	45,208**	,981	,225	4,754**	,000

Tanrı Algısı							
Olumlu Tanrı Algısı	,491	,241	38,677**	,231	,104	2,199*	,028

*p<.05, **p<.001; R²=,24

Analiz sonucunda, yaşamı sürdürme nedenlerini yordayan demografik değişkenler cinsiyet ve medeni durum olmuştur. Bu iki değişkenin birlikte açıkladığı varyans %2,7' dir [Sırasıyla F(1-735)=15,361; F(1-734)=10,058; p<.001]. Depresyon %5 [F(1-733)=20,323; p<.001] ve sonrasında stresle başa çıkmada etkili yaklaşım değişkenleri %7,6' lık katkı ile denkleme girmiş [F(1-732)=33,067; p<.001] ve bu iki değişkenle birlikte açıklanan toplam varyans %15'e ulaşmıştır. Beşinci sırada olumlu dini başa çıkma değişkeni, açıklanan toplam varyansa %8,3'lük bir katkı sağlamıştır [F(1-731)=45,208; p<.001]. Son olarak olumlu Tanrı algısı diğer tüm değişkenlerle birlikte toplam varyansın %24'ünü açıklamaktadır [F(1-730)=38,677; p<.001].

İntihar olasılığını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla, bağımsız değişkenler olarak regresyon denklemine ilk etapta demografik değişkenlerden yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, ikinci aşamada medeni durum, ekonomik durum ve annenin eğitim düzeyi, üçüncü aşamada yaşam olayları sıklığı, dördüncü aşamada YSNE'nin üç alt ölçeği (hayata bağlılık, dini/ahlaki engeller ve ölüm korkusu), beşinci aşamada SBTE'nin iki alt boyutu (etkili ve etkisiz yaklaşımlar), altıncı aşamada DBTE'nin iki alt ölçeği (olumlu ve olumsuz dini başa çıkma), yedinci aşamada Tanrı Algısı Ölçeği'nin iki boyutu (olumlu ve olumsuz Tanrı algısı), sekizinci aşamada inanç değişkenleri (Tanrı inancı, algılanan dindarlık düzeyleri) ve son aşamada dua değişkenleri (duaya yönelme, duanın algılanan etkisi) ayrı bloklar halinde alınmıştır (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. İntihar Olasılığını Yordayan Değişkenleri Belirlemek İçin Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi

	R	R ²	F	B	β	t	p
Demografik Değişkenler							
Yaş	,086	,007	5,462*	-,114	-,080	-1,935	,053
Eğitim	,120	,014	5,412**	-,175	-,075	-2,205*	,028
Medeni Durum	,140	,020	4,940**	-,119	-,053	-1,281	,201
YSNE							
Hayata bağlılık	,346	,120	25,101***	-,015	-,220	-6,151***	,000
SBTE							
Etkisiz	,404	,163	28,647***	,036	,210	6,188***	,000
Etkili	,443	,197	29,953***	-,031	-,180	-4,981***	,000
Tanrı Algısı							
Olumlu Tanrı Algısı	,448	,201	26,347***	-,004	-,031	-,792	,428
Algılanan Dindarlık	,454	,206	23,775***	-,130	-,083	-2,193*	,029

*p<.05, **p<.01, ***p<.001; R²=,20

İntihar olasılığını demografik değişkenlerden yaş, eğitim ve medeni durum yordamaktadır. Bu üç değişken birlikte toplam varyansın %2'sini açıklamaktadır. Yaşamı sürdürme nedenlerinden hayata bağlılık alt ölçeği %10'lük bir katkı ile toplam varyansı %12'ye yükseltmiştir [F(1-736)= 25,101; p<.001]. Stresle başa çıkmada kullanılan etkisiz yaklaşımlar %4'lük katkısı ve etkili yaklaşımlar da % 3'lük katkısı ile açıklanan toplam varyansı %20'ye yükseltmiştir [Sırasıyla F(1-735)= 28,647; F(1-734)= 29,953; p<.001]. Olumlu Tanrı algısı da toplam varyansa %,04'lük ufak bir katkı sağlamıştır [F(1-733)= 26,347; p<.001]. Algılanan dindarlık %,05'lik bir katkı ile regresyon denklemine girmiştir [F(1-732)= 23,775; p<.001]. Genç olmak, düşük eğitim seviyesi, bekar olmak, hayata bağlayan sebeplerin azlığı, etkisiz başa çıkma yöntemlerini kullanmak, olumlu Tanrı algısının zayıf olması ve düşük dindarlık düzeyi intihar olasılığının yordayıcıları gibi görünmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonuçları ise Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Değişkenler Arasındaki İlişkiler (Pearson Korelasyonu)

Değişken	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri	,54***	-,24***	-,20***	,34***	-,13***	,35***	-,01	,18***	,19***	,21***	,22***
2. Dini/Ahlaki Engeller		-,01	-,11**	,54***	,04	,61**	,19***	,43***	,44***	,46***	,40***
3. Beck Depresyon Envanteri			,41*** Ψ	-,10**	,29***	-,01	,23***	-,02	-,09*	-,04	-,10**
4. İntihar Düşüncesi (BDE 9.Madde)				-,13***	,20***	-,05	,10**	-,08*	-,06	-,04	-,02
5. Olumlu Tanrı Algısı					-,19***	,70***	,06	,49***	,47***	,53***	,49***
6. Olumsuz Tanrı Algısı						-,04	,45***	-,11**	-,06	-,05	-,05
7. Olumlu DBÇ							,21***	,45***	,51***	,60***	,53***
8. Olumsuz DBÇ								,05	,09**	,03	,08*
9. Tanrı'ya İnanç Düzeyi									,45***	,44***	,40***
10. Algılanan Dindarlık Düzeyi										,51***	,49***
11. Duaya Yönelme											,56***
12. Duanın Etkisi											

*p<.05, **p<.01, ***p<.001; Ψ BDE 9. Madde BDE toplam puanına dahil edilmemiştir.

TARTIŞMA

Mevcut çalışmada, intihara eşlik eden olumsuz bilişlerden ziyade insanları yaşama bağlayan olumlu bilişlere odaklanılmış ve dindarlıkla ilgili bazı değişkenlerin insanları yaşamı sürdürme ve intiharı önlemedeki rolü araştırılmıştır. Literatürde yaşamı sürdürme nedenlerinin azlığının intihar riski açısından önemli bir yordayıcı olduğu gösterilmiştir (Batıgün, 2005). Mevcut çalışmanın sonucunda da yaşamı sürdürme nedenlerinden hayata bağlılık faktörünün intihar olasılığını yordayan önemli bir değişken olduğu görülmüştür. Kişinin hayata bağlılığı ne kadar yüksek ise intihar riski o derece az olmaktadır.

Mevcut araştırmanın sonuçlarına göre, yaşamı sürdürme nedenleri ile olumlu Tanrı algısı, olumlu dini başa çıkma tarzı, Tanrı inancı düzeyi, algılanan dindarlık düzeyi, zor zamanlarda duaya yönelme sıklığı ve duanın algılanan olumlu etkisi arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bunun yanı sıra yaşamı sürdürme nedenleri ile olumsuz Tanrı algısı arasında negatif yönde bir ilişki gözlenmiştir. Regresyon analizi sonucunda da olumlu dini başa çıkma tarzının ve olumlu Tanrı algısının yaşamı sürdürme nedenlerini yordamaya bağımsız olarak katkı sağladığı görülmüştür. Bu sonuçlar, bir takım olumlu dini/manevi algıların (olumlu Tanrı algısı, olumlu dini başa çıkma, duanın algılanan olumlu etkisi gibi) insanları yaşama bağlayan sebepleri yordamada önemli olduğunu düşündürmüştür. Seven, koruyan ve güvenilir bir Tanrı algısına sahip olmak, insanların yaşamına daha fazla anlam duygusu katıyor olabilir. Nitekim literatürde de dini/manevi inançların kişilere anlam ve amaç duygusu verebildiğinden bahsedilmektedir (Koenig, 2009; Stack, 1983). Ayrıca olumlu dini başa çıkma tarzı, sıkıntılarının manevi bir anlamı olduğuna inanma ve Tanrı'yla kurulan güvenli ilişki faktörlerini içerdiğinden, hayatında bir anlam olduğunu düşünen ve sıkıntılarının manevi bir kurtuluşu olduğu konusunda umut taşıyan bireylerin yaşamak için de daha fazla neden sunması anlamlı görünmektedir. Öte yandan mevcut çalışmada, algılanan dindarlık düzeyleri arttıkça insanları yaşama bağlayan sebeplerin de arttığı görülmektedir. Daha önceki çalışmalarda da maneviyat ile yaşamı sürdürme nedenleri (June ve ark., 2009) ve dini/ahlaki engeller (Shreve-Neiger, 2002) arasında pozitif ilişki olduğu gösterilmiştir. Dindarlık değişkenleri ile yaşamı sürdürme nedenleri arasındaki ilişkilerin ışığında, zor zamanlarda olumlu dini/manevi algıları olan kişilerin dua etmeyi bir başa çıkma yolu olarak daha fazla kullandığı ve duanın stresle başa çıkmada kendilerine yardımcı olduğunu

algılamaya daha eğilimli oldukları söylenebilir. Ancak kuşkusuz ki bunlar korelasyon değerleri olduğu için nedensellik konusunda bilgi vermemektedir.

İntihar olasılığı ile dindarlıkla ilgili değişkenlerin ilişkisine dair bulgular incelendiğinde, regresyon analizi sonucunda olumlu Tanrı algısı puanının düşük olmasının intihar olasılığını, az da olsa, yordayabildiği görülmüştür. Yani Tanrı'ya yönelik daha az olumlu atıfta bulunanların intihar olasılığı puanlarının daha yüksek olabileceği düşünülebilir. Algılanan dindarlık düzeyi ise intihar olasılığını bağımsız olarak yordama gücüne sahip çıkmıştır ve yordamanın yönü negatiftir. Başka bir deyişle, kendilerini daha az dindar olarak tanımlayanların intihar olasılıklarının daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi, ilgili yazında da dindarlığın intihardan koruyucu etkisinden ve herhangi bir dini inanca sahip olmamanın intiharin risk faktörlerinden biri olduğundan bahsedilmektedir (Bainbridge, 1989; Dervic ve ark., 2004; Greening ve Stoppelbein, 2002; Kaya, 1999; Pescosolido ve Georgianna, 1989; Stack, 1983; Stark, Doyle ve Rushing, 1983). Elde edilen bu sonuç, ilgili yazını destekler niteliktedir. Bu sonuçlara göre, Tanrı'ya yönelik olumlu bir algının olmaması ve düşük algılanan dindarlık düzeyinin intihar olasılığını yordadığı söylenebilir. İntihar olasılığı ile Tanrı algısı ilişkisi konusunda ilgili yazında çok fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak, Anderson' un (2006) çalışmasında, intihar girişimi olan vakalar, intihar düşüncelerinin olduğu dönemde, Tanrı'yı uzak ya da sessiz algıladıklarını ya da Tanrı'nın olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Yine bir takım çalışmalar (Aydın, 2010; Benson ve Spilka, 1973; Francis, Gibson ve Ribbons, 2001; Güler, 2007a; McElroy, 1999; Salsman ve Carlson, 2005; Schaap-Jonker ve ark., 2002), olumlu Tanrı algısının daha iyi psikolojik sağlık ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Elde ettiğimiz sonuçlar, literatürle birlikte değerlendirildiğinde, olumlu Tanrı algısının ve daha dindar olmanın intihardan koruyucu bir faktör olabileceğini düşündürmektedir. Ülkemizde bu konuda yapılmış çalışmalarda (Ağılkaya, 2008; İnce, 2007) intihar girişimi olan vakalar ele alınmıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde intihar girişimi öyküsü olan deneklerin çoğunun kendilerini biraz dindar ya da dindar olarak tanımladıkları dikkat çekmektedir. Dindarlık düzeyi ile intihar riski arasındaki ilişkilerin kendi kültürümüz açısından sınanması için daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın bulguları ışığında, yaşama dair daha fazla sebep bildiren kişilerin daha olumlu manevi ya da dini algıları olduğu, sorunlarla baş etmede bir takım olumlu manevi bilişleri daha fazla harekete geçirdikleri ve sıkıntılı zamanlarda duaya daha fazla yönelerek bundan daha fazla yarar gördüklerini düşündükleri söylenebilir. Yaşama dair daha az sebep bildiren grubun, Frankl'ın da (1984) belirttiği gibi, belki de yaşamın anlamı duygusundan yoksun olduğu düşünülebilir. Yaşamın anlamına ya da yaşama amacına sahip olmanın iyilik hali sağladığı, depresyondan ve dolaylı olarak da intihardan koruduğu (Wang ve ark., 2007) söylenmektedir. Öte yandan anlamın varlığından yoksun olmak kişiyi intihara götürebilirken (Dogra, Basu ve Das, 2008), olumlu dini/manevi inançlar bazı insanlara ihtiyaç duydukları anlam ve amaç duygusunu sağlayabilir (Koenig, 2009, Stack, 1983). Örneğin Hilton, Fellingham ve Lyon (2002) dinlerin insana büyük bir değer vermesi nedeniyle güçlü dinsel bağlılıkların daha fazla yaşama isteğine itebileceğini ileri sürmektedir. İntihar, kişinin bazen ölümü gerçekten istemesi, bazen de umutsuzluk ve çaresizliğini gösteren bir yardım çağrısı olarak değerlendirilebilir (Sayıl, 2000). Böylesi çaresizlik ve umutsuzluk durumlarında (örneğin kriz durumlarında) manevi inançlar kişilerin sığınabilecekleri bir liman olabilmektedir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar da literatürdeki verileri destekleyerek maneviyatla ilgili bir takım değişkenlerin insanları hayata bağlayan sebeplerle ilişkili olduğu yönünde ipuçları vermektedir.

Maneviyatın psikolojik sağlık ve intihar ile ilişkisine dair elde edilen bulgular ruh sağlığı uzmanlarının, dindar ya da maneviyata önem veren hastaların bu inançlarına karşı hassas olmaları gerektiğini düşündürmüştür. Maneviyat ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkiye odaklanan pek çok araştırmacı da, danışmanların danışanlarına bu hassasiyeti göstermesi gerektiğini ve bazı noktalarda onlara destek olmaları gerektiği görüşündedir (Dervic ve ark., 2004; Kristeller ve ark., 2005; Koenig, 2009). Mevcut araştırmada da ortaya çıkan maneviyat-intihar ilişkisi göz önüne alındığında, bireylerin dini ya da manevi inanç yapılarının intiharı önleme müdahaleleri için bir kaynak olarak kullanılabilmesi düşünülmektedir. Pargament ve arkadaşlarının (2001) yaptıkları çalışmada, cezalandırıcı ve sevgisiz bir Tanrı figürü içeren manevi/dini çatışmalar yaşayan kişilerin sağlık durumlarının daha kötüye gittiği görülmüştür. Bu nedenle Koenig ve arkadaşları (2003), sağlık hizmeti uzmanlarının da olumlu manevi deneyimler yaşamaları için hastalarına destek olması gerektiği görüşündedir. Göka (1999:153), dinsel inanışların psikoterapide engel çıkarmadığını, adeta tedaviden özerk bir işleyiş gösterdiğini öne sürmektedir. Yapılan araştırmalarda Batılı toplumlar için bile dinin toplum yaşamında olduğu kadar, ruhsal rahatsızlığı olan insanların çare arama yolları arasında çok önemli bir yer tuttuğunun gösterilmiş olduğuna dikkat çeken Göka (1999:151), buna rağmen psikiyatrinin günümüzde hayatın dini ve manevi boyutunu büyük ölçüde görmezden geldiğini söyler. Bu ilişkinin nasıl sağlanacağı konusunda uzmanların ortaya koyduğu ve koyacağı fikirler kuşkusuz

önemlidir. Ancak bu başka bir çalışmanın konusudur. Bu çalışmada yalnızca maneviyatla ilgili bazı değişkenlerin yaşamı sürdürme ve intihar olasılığıyla olan ilişkileri ve intiharı önlemede dini/manevi algıların rolü konusunda fikir edinilmeye çalışılmıştır.

Tabi ki bu araştırmada elde edilen bulgular kullanılan ölçekler ve uygulamanın yapıldığı zaman kesiti ile sınırlıdır. İntihar olasılığına ilişkin bilgi Beck Depresyon Envanteri'nden tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu durum intihar olasılığı hakkında sağlıklı bir bilgi alınmasını engellemiş olabilir. İleride yapılacak çalışmalarda intihar olasılığını daha sağlıklı ölçebilecek veri toplama araçlarının kullanılması bu kısıtlılığı ortadan kaldıracaktır. Örneklem büyük çoğunluğunun yüksek eğitim düzeyinde olması da araştırmamızda bir eğitim yanlılığına sebep olmuş olabilir. Araştırma verilerinin klinik bir örneklemden sağlanmamış olması bu çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır. Dindarlığın intiharı önleyici rolü olup olmadığının, intihar girişimi olan veya intihar riski yüksek vakalar üzerinde de incelenmesi önerilebilir.

Mevcut çalışmanın sonuçları dinin intiharı önleyici bir faktör olmasının yanı sıra sevgiye dayalı olumlu manevi yapıların da insanları yaşama bağlayan ve psikolojik sağlığı destekleyen bir yönü olduğunu düşündürmektedir. Tam aksine, korkuya dayalı olumsuz dinsel algıların ise bir takım psikolojik sıkıntılara yol açabileceği tahmin edilmektedir. Olumsuz dinsel algıların, psikolojik sağlıkla ters yönde ilişkili olduğunu gösteren bulgularımız literatür (Exline, Yali ve Sanderson, 2000; Vandecreek ve ark., 2004, Sherman ve ark., 2009) tarafından da desteklenmektedir. Bu bakımdan korkuya dayalı dindarlığın insanların yaşamını olumsuz etkileyebileceği göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- AĞILKAYA, Zuhul (2008). İntihar Girişiminde Bulunanlarda Dini Tutum ve Davranışlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ANDERSON, S. Elizabeth (2006). The Image of God in Suicidal Persons, Unpublished Master Thesis, Alberta: St.Stephen's College.
- ANGLIN, Deidre M., Gabriel, K.S. & Kaslow, N. (2005). "Suicide Acceptability And Religious Well-Being: A Comparative Analysis in African American Suicide Attempters And Non-Attempters", *Journal of Psychology and Theology*, S.33(2), s.140-150.
- ARKUN, Necla (1978). İntiharın Psikodinamikleri. (2. Baskı), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- BAINBRIDGE, W. Sims (1989). "The Religious Ecology Of Deviance", *American Sociological Review*, S.4, s.288-295.
- BATIGÜN, Ayşegül D. & Şahin, N. H. (2003). "Öfke, Dürtüsellik ve Problem Çözme Becerilerindeki Yetersizlik Gençlik İntiharlarının Habercisi Olabilir Mi?" *Türk Psikoloji Dergisi*, S.18 (51), s.37-52.
- BATIGÜN, Ayşegül D. (2004). "İntihar ile İlgili Bazı Değişkenler: Öfke/Saldırganlık, Dürtüsel Davranışlar, Problem Çözme Becerileri, Yaşamı Sürdürme Nedenleri", *Kriz Dergisi*, S.12(2), s.49-61.
- BATIGÜN, Ayşegül D. (2005). "İntihar Olasılığı: Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Umutsuzluk ve Yalnızlık Açısından Bir İnceleme", *Türk Psikiyatri Dergisi*, S.16(1), s.29-39.
- BEAVER, C.W. (1972). Hope and Suicide in The Concentration Camp. In E. S. Shneidman (Ed.), "Death and the College Student". New York: Behavioral Publications, s.12-29.
- BECK, Aeron T., Rush, A.J., Shaw, B.F. & Emery, G. (1979). *Cognitive Therapy of Depression*, New York: Guilford.
- BECK, Aeron T., Steer, R.A., Kovacs, M. & Garrison, B. (1985). "Hopelessness and Eventual Suicide: A 10-Year Prospective Study Of Patients Hospitalized With Suicidal Ideation", *American Journal of Psychiatry*, S.142, s.559-563.
- BENDER, Mary (2000). "Suicide and Older African-American Women", *Mortality*, S.5, 158-170.
- BENSON, Peter & Spilka, B. (1973). "God Image As A Function Of Self-Esteem And Locus Of Control", *Journal for the Scientific Study of Religion*, S.12(3), s. 297-310.
- CARLETON, Russell A., Esparza, P., Thaxter, P.J. & Grant, K.E. (2008). "Stress, Religious coping Resources, And Depressive Symptoms In An Urban Adolescent Sample", *Journal for the Scientific Study of Religion*, S.47(1), s. 113-121.
- CHOİ, Jayoung L. (2007). Exploring The Cultural Validity Of The College Student Reasons For Living Inventory With Asian American College Students. Unpublished Doctoral Dissertation, USA: University of Akron.
- COLE, David A. (1989). "Validation of the Reasons for Living Inventory in General And Delinquent Adolescent Samples", *Journal of Abnormal Child Psychology*, S.17, s. 13-27.
- ÇİRHİNLİOĞLU, F.Gül ve Ok, Ü. (2010). "İnanç ya da Dünya Görüşü Biçimleri İle İntihara Yönelik Tutum, Depresyon Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, S.34 (1), s. 1-8.
- DERVIC, Kanita, Oquendo, M.A., Grunebaum, M.F. & ark. (2004). Religious Affiliation And Suicide Attempt. *American Journal of Psychiatry*, S.161(12), s. 2303-2308.
- DOBROV, Eugen. & Thorell, L.H. (2004). "Reasons For Living" Translation, Psychometric Evaluation And Relationships To Suicidal Behaviour In A Swedish Random Sample", *Nordic Journal of Psychiatry*, S.58, s. 277-285.
- DOGRA, A.Kumar, Basu, S. & Das, S. (2008). "The Roles Of Personality, Stressful Life Events, Meaning İn Life, Reasons For Living On Suicidal Ideation: A Study İn College Students", *SIS Journal Of Projective Psychology and Mental Health*, S.15, s. 52-57.
- DURAK, Ayşegül, Yasak, Y. & Şahin, N.H. (1993). "İnsanları Yaşama Bağlayan Nedenler Nelerdir? Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri'nin (YSNE) Güvenirliliği Ve Geçerliliği", *Türk Psikoloji Dergisi*, S.8 (30), s. 7-19.
- EKŞİ, Halil. (2001). Başaçıkma, Dini Başaçıkma Ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Eğitim, İlahiyat Ve Mühendislik Fakültesi Öğrencilerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERSOY, E. (2008). Yatarak Tedavi Gören Psikiyatri Hastalarında İntihar Eğilimi İle İlişkili Özellikler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.
- ESKİN, Mehmet, Akoğlu, A. & Uygur, B. (2006). "Ayaktan Tedavi Edilen Psikiyatri Hastalarında Travmatik Yaşam Olayları Ve Sorun Çözme Becerileri: İntihar Davranışıyla İlişkisi", *Türk Psikiyatri Dergisi*, S.17(4), s. 266-275.

- EXLINE, J. July, Yali, A. M. & Sanderson, W. C. (2000). "Guilt, Discord, And Alienation: The Role Of Religious Strain İn Depression And Suicidality", *Journal of Clinical Psychology*, S.56, s. 1481-1496.
- FRANCIS, Leslie J., Gibson, H.M. & Robbins, M. (2001). "God Images And Self-Worth Among Adolescents İn Scotland", *Mental Health, Religion & Culture*, S.4(2), s. 103-108.
- FRANKL, Viktor E. (1984). *İnsanın Anlam Arayışı*, Çev: S. Budak, 2009, İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- GÖKA, Erol (1999). *Bilimlerin Vicdanı Psikiyatri*, İstanbul: Ütopya Yayınları.
- GREENING, Leilani & Stoppelbein, L. (2002). "Religiosity, Attributional Style, And Social Support As Psychosocial Buffers For African American And White Adolescents' Perceived Risk For Suicide", *Suicide And Life-Threatening Behavior*, S.32, s. 404-417.
- GÜLER, Özlem (2007a). *Tanrı'ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahkarlık Duygusu (Yetişkin Örneklem)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜLER, Özlem. (2007b). "Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.48(1), s. 123-133.
- GÜLER AYDIN, Özlem (2010). *Tanrı İmgesi ile Çeşitli Psikolojik Değişkenler Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Çalışma.
- HILTON, Sterling C., Fellingham, G.W. & Lyon, J.L. (2002). "Suicide Rates And Religious Commitment İn Young Adult Males İn Utah", *American Journal of Epidemiology*, S.155, s. 413-419.
- HİSLİ, Nesrin (1988). "Beck Depresyon Envanteri'nin Geçerliği Üzerine Bir Çalışma", *Psikoloji Dergisi*, S.6 (22), s. 118-126.
- HİSLİ, Nesrin. (1989). "Almanya'dan Geri Dönüş Yapan İkinci Kuşağın Psikolojik Uyum Sorunları", *Seminer Dergisi*, S.6, s. 1-17.
- HOWELL, Larry D. (2002). *Birth Order And Reasons For Living*. Unpublished Master Thesis, USA: East Tennessee State University.
- INNAMORATI, Marco, Pompili, M., Ferrari, V. & ark. (2006). "Psychometric Properties Of The Reasons For Living Inventory İn Italian University Students", *Individual Differences Research*, S.4(1), s. 51- 56.
- İNCE, M.Ali. (2007). *İntihar, Din Psikolojik Bir İnceleme (Van İli Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- JUNE, Andrea, Segal, D.L., Coolidge, F.L. & Klebe, K. (2009). "Religiousness, Social Support And Reasons For Living İn African American And European American Older Adults: An Exploratory Study", *Aging & Mental Health*, S.13(5), s. 753-760.
- KAPLAN, I.Harold & Sadock, J.B. (1996). *I. Basamak Psikiyatri El Kitabı*. Çev: Banu Büyükdal (1998). İstanbul: Turgul Yayıncılık.
- KAYA, Nihat (1999). *Neden İntihar Ediyorlar?* İstanbul: Nesil Yayınları.
- KING, Stephen R., Hampto, W.R., Berstein, B. ve Schichor, A. (1996). "College Students' Views On Suicide". *Journal Of American College Health*, S.44, s. 283-287.
- KOENIG, Herold G. (2009). "Research On Religion, Spirituality, And Mental Health: A Review", *The Canadian Journal of Psychiatry*, S.54, May, s. 283-290.
- KOENIG, Herold G., Cohen, H.J., Blazer, D.G. & ark. (1992). "Religious Coping And Depression İn Elderly, Hospitalized Medically İll Men", *American Journal of Psychiatry*, S.149, s. 1693-1700.
- KOENIG, Herold G., George, L. & Siegler, I. (1988). "The Use Of Religion And Other Emotion-Regulating Coping Strategies Among Older Adults", *Gerontologist*, S.28, s. 303-310.
- KOENIG, Herold G., George, L.K., Titus, P. ve Meador, K.G. (2003). "Religion, Spirituality, And Health Service Use By Older Hospitalized Patients", *Journal of Religion and Health*, S.42(4), s. 301-314.
- KRISTELLER Jean L, Rhodes M. Cripe LD. & ark. (2005). "Oncologist Assisted Spiritual Intervention Study (OASIS): Patient Acceptability And Initial Evidence Of Effects", *International Journal Of Psychiatry In Medicine*, S.35, s. 329-347.
- LAMIS, Dorian A. (2006). *Reasons For Living And Suicidal İdeation Among College Students With Varying Levels Of Risk For Alcohol Related Problems*. Unpublished Master Thesis. USA: East Tennessee State University.
- LANGHINRICHSEN-ROHLING, Jennifer, Sanders, A., Crane, M. & Ark. (1998). "Gender And History Of Suicidality: Are These Factors Related To U.S. College Students' Current Suicidal Thoughts, Feelings, And Actions?", *Suicide and Life-Threatening Behavior*, S.28, s. 127-142.
- LAZARUS, Richard S. & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. Springer, New York, NY.
- LEAMAN, Suzanne C. (2009). *Risk Factors For Psychological Distress And Uses Of Religious Coping Among African Torture Survivors*. Unpublished Doctoral Dissertation, USA: The George Washington University.
- LINEHAN, Marsha M., Goodstein, J.L., Nielsen, S.L. & Chiles, J.A. (1983). "Reasons For Staying Alive When You Are Thinking Of Killing Yourself: The Reasons For Living Inventory", *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, S.51, s. 276-286.
- LIZARDI, Dana, Currier, D., Galfalvy, H. & ark. (2007). "Perceived Reasons For Living At Index Hospitalization And Future Suicide Attempt", *The Journal Of Nervous And Mental Disease*, S.195(5), s. 451-455.
- MALONE, Kevin M., Oquendo, M.A., Haas, G.L. & ark. (2000). "Protective Factors Against Suicidal Acts İn Major Depression: Reasons For Living", *The American Journal Of Psychiatry*, Jul, S.157(7), s. 1084-1088.
- MCELROY, E.Marie (1999). *The Effect Of God Image And Religious Coping On Depression, Well Being And Alcohol Use İn College Students*. Unpublished Doctoral Dissertation, NY: Fordham University.
- PARGAMENT, Kenneth I., Koenig, H.G., Tarakeshwar, N. & ark. (2001). "Religious Struggle As A Predictor Of Mortality Among Medically İll Elderly Patients: A Two-Year Longitudinal Study", *Archives Of Internal Medicine*, S.161, s. 1881-1885.
- PARGAMENT, Kenneth I., Smith, B.W., Koenig, H.G. & Perez, L. (1998). "Patterns Of Positive And Negative Religious Coping With Major Life Stressors", *Journal For The Scientific Study Of Religion*, S.37, s. 710-724.
- PESCOSOLIDO, Bernice & Georgianna, S. (1989). "Durkheim, Suicide, And Religion", *American Sociological Review*, S.54, s. 33-48.
- PINTO, A., Whisman, M.A. & Conwell, Y. (1998). "Reasons For Living İn A Clinical Sample Of Adolescents", *Journal Of Adolescence*, S.21, s. 397-405.
- PIRUTINSKY, S, Rosmarin, D.H., Pargament, K.I. ve Midlarsky, E. (2011). "Does Negative Religious Coping Accompany, Precede, Or Follow Depression Among Orthodox Jews?", *Journal of Affective Disorders*, doi:10.1016/j.jad.2011.03.015.
- POMPILI, Maurizio, Lester, D., Innamorati, M. & ark. (2007). "Risk-Taking And Reasons For Living İn Non-Clinical Italian University Students", *Death Studies*, S.31, s. 751-762.
- RANGE, Lillian M. & Knott, E.C. (1997). "Twenty Suicide Assessment Instruments: Evaluation And Recommendations", *Death Studies*, S.21, s. 25-58.
- SALSMAN, John M. & Carlson, C.R. (2005). "Religious Orientation, Mature Faith, And Psychological Distress: Elements Of Positive And Negative Associations", *Journal for The Scientific Study of Religion*, S.44(2), s. 201-209.

- SAYAR, Kemal, Öztürk, M. & Acar, B. (2000). "Aşırı Dozda İlaç Alımıyla İntihar Girişiminde Bulunan Ergenlerde Psikolojik Etkenler", Klinik Psikofarmakoloji Bülteni, S.10, s. 133-138.
- SAYIL, Işık (2000) İntiharlar. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.
- SCHAAP-JONKER, Hanneke, Eurelings-Bonteke, E., Verhagen, P. J. & Zock, H. (2002). "Image Of God And Personality Pathology: An Exploratory Study Among Psychiatric Patients", Mental Health, Religion and Culture, S.5, s. 55-71.
- SCHOTTE, David & Clum, G. (1982). "Suicide Ideation in A College Population: A Test Of A Model", Journal Of Consulting And Clinical Psychology, S.50, s. 690-696.
- SCHUSTER Mark A., Stein B.D., Jaycox L.H. & ark. (2001). "A National Survey Of Stress Reactions After The September 11, 2001", Terrorist Attacks. The New England Journal of Medicine, S.345, s. 1507-1512.
- SHERMAN, Allen C., Plante, T.G. & Simonton, S. (2009). "Prospective Study Of Religious Coping Among Patients Undergoing Autologous Stem Cell Transplantation", Journal of Behavioral Medicine, S.32, s. 118-128.
- SHREVE-NEIGER, Andrea K. (2002). "The Relations Between Spirituality, Religiosity And Reasons For Living In Older Adults", Unpublished Master Thesis, USA: West Virginia University.
- STACK, Steven & Wasserman, I. (1992). "The Effect Of Religion On Suicide Ideology: An Analysis Of The Networks Perspective", Journal for the Scientific Study of Religion, S.31, s. 457-466.
- STACK, Steven (1983). "A Comparative Analysis Of Suicide And Religiosity", Journal Of Social Psychology, S.119 (2), s. 285-286.
- STARK, Rodney, Doyle, D.P. & Rushing, L. (1983). "Beyond Durkheim: Religion And Suicide", Journal For The Scientific Study of Religion, S.22, s. 120-128.
- ŞAHİN Nesrin H. & Batgün A.D. (2000). Yaşamı Sürdürme Nedenleri ve İntihar Olasılığı, Yayınlanmamış Çalışma.
- ŞAHİN, N esrin H. & Durak, A. (1995). "Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği: Üniversite Öğrencileri İçin Uyarlanması", Türk Psikoloji Dergisi, S.10(34), s. 56-73.
- ŞAHİN, Nesrin H., Batgün, A.D. & Şahin, N. (1998). "Reasons For Living And Their Protective Value: A Turkish Sample", Archives of Suicide Research, S.4, s. 157-168.
- VANDECREEK, Larry, Paget, S., Horton, R. & ark. (2004). "Religious And Nonreligious Coping Methods Among Person With Rheumatoid Arthritis", Arthritis&Rheumatism, S.51(1) February 15, s. 49-55.
- WALKER, Rheeda L. & Bishop, S. (2005). "Examining a model of the Relation Between Religiosity And Suicidal Ideation in a Sample Of African American And White college students", Suicide and Life-Threatening Behavior, S.35, s. 630-639.
- WANG, Mei C., Lightsey, O.R., Pietruszka, T. & ark. (2007). "Purpose in Life And Reasons For Living As Mediators Of The Relationship Between Stress, Coping, And Suicidal Behavior", The Journal Of Positive Psychology, S.2(3), s. 195-204
- WESTEFELD, John S., Scheel, K. & Maples, M.R. (1998). "Psychometric Analyses Of The College Student Reasons For Living Inventory Using A Clinical Population", Measurement And Evaluation in Counseling And Development, S.31(2), s. 86-94.
- ZARGHAMI, Mehran, Charati, J.Y., Esmaeli, S.H.M. & Mir-Sepassi, G.R. (2008). "Degree of Suicidal Intent And Religious Practice", Research Journal of Biological Sciences, S.3(5), s. 480-485.
- ZHANG, Jie & Jin, S. (1996). "Determinants Of Suicide Ideation: A Comparison Of Chinese And American College Students", Adolescence, S.31, s. 451-467.